

İktisat Siyaseti ve Piyasa : BİR CEVAP

Doç. Dr. Kenan Bulutoğlu

Throughout the last 400 years, during which the growth of science has gradually shown men how to acquire knowledge of the ways of nature and mastery over natural forces, the clergy have fought a losing battle against science... Ousted from one position, they have taken up another... At each stage, they try to make the public forget their earlier obscurantism, in order that their present obscurantism may not be recognized for what it is.

Bertrand Russel, *Unpopular Essays*.

1 — Bu derginin yirminci cildinde yayımlanan bir yazısında Dr. Oktay Yenal¹ ilim adamlarımızı, «plân çizmeğe heveslenmeden evvel Türkiyenin iktisat siyasetinin ana hatları üzerinde düşünmeğe ve iddialarını *yazılı* olarak ortaya koyup tartışmağa» dâvet etti. Bununla beraber yazar, Türkiyenin iktisadî politikasının ne olması gerektiği meselesini ele almamış, fakat genel bir şekilde devlet müdahaleciliğinin iktisadî müessiriyet, kişi hürlüğü ve demokrasi bakımlarından doğurabileceği ciddi sakıncalara işaret etmiştir.

Yazar incelemesinde «insanlık, hak, şeref ve haysiyeti bakımından peşin olarak reddedeğimiz esarete, korkuya ve hurafeye dayanan toplum cinslerini ve şahsî mülkiyet ve çalışma hürriyetlerinin çok derecede daraltıldığı komünist memleketlerin şartlarını da makbul sınırın dışında» bırakarak iktisat siyasetini, esas itibarıyla *açık bir toplum* için tartışıyor. Önce bu varsayımı şu şekilde daha da belirli bir hale getirmeyi uygun buluyorum: Üretim araçlarının tamamının kollektif mülkiyetine dayanan toplumların iktisat siyaseti tartışılmıyacak, mesele sâdece «açık cemiyette» yani üretim araçlarının esas itibarıyla özel mülkiyetine dayanan bir toplum çerçevesi içinde ele alınacaktır. Ben bu yazımda Oktay Yenal'ın makalesinde

[1] *İktisat Siyaseti ve Plân*, İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt 20, s. 229-42.

ki dűşüncelere, işte bu varsayım çerçevesi içinde cevap vermek istiyorum.

2 — Dr. Yenal serbest piyasanın iki önemli ve birbirine bağlı işi başardığını söylüyor: bir yandan iktisadî bilimlere rey dağıtmak (gelir dağıtımı), diğer yandan da bu reylerin gösterdiği şekilde üretim (ödeyen talep için istihlal) yapmak. Eğer piyasa mekanizmasının fertlere gelir dağıtımı toplumda yaygın adalet duygusuna uymuyorsa, iktisat siyaseti aracıyla daha elverişli bir gelir dağıtımı sağlanabilir. İktisat siyaseti, piyasanın «*vicdanının*» başlıca vergiler yolu ile, istenilen seviyeye getirmeyi deneyebilir. Piyasanın «*aklı*» da işliemediği bazı hallerde de, Yenal merkezî idarenin karışmalarına cevaz veriyor. Bizim en çok dikkatimizi çeken nokta da, bu bazı hallerin kesin olmaktan uzak alabildiğine geniş yorumlamaya elverişli oluşudur. Böylece müdahaleciliği sınırlamak için yazdığı makalede yazar, müdahaleciliğe geniş ölçüde tâviz vermekten kendini alamıyor.

3 — Merkezî otoritenin karışması olmadıkça, piyasanın «aklı» tarafından hiç bir zaman arzedilmeyecek olan bir takım mal ve hizmetler vardır. Dr. Yenal bunları başlıca âmme hizmetleri olarak sayıyor: Eğitim, sağlık, bayındırlık, savunma işleri gibi, (s. 233). Komşuluk tesirleri sebebiyle -biz tasrih edelim, öğretim biriminin yarattığı bütün faydanın pazarlamasının imkânsız oluşu sebebiyle- bu gibi mal ve hizmetlerin üretimi için özel teşebbüs kaynak arzını göze almamaktadır.

Kamu hizmetleri gittikçe yaygın bir hal alan kaypak bir kavramdır. Bu ismi vermesek bile, bir çok malların arzının da *bu komşuluk tesirleri sebebiyle* devlet tarafından yapılması savunulabilir. Geniş bir teşkliât tarafından pastörize süt arzı, ucuz mesken inşaatı vs.

Kaldı ki, Dr. Yenal'ın zikretmediği bir sebep daha merkezî otoritenin müdahalesini gerektirir. O da özel teşebbüsün sebep olduğu, fakat tazmin etmediği *piyasa dışı zararlar* (external diseconomies). Pirinç üretimi bir bölgede sıtmaya sebep oluyorsa, merkezî otorite, üretimi yapanı gerekli tedbirleri almağa zorlar, yahut bu tedbirler iyi işlemiyorsa kendisi istihlal etmek cihetine gidebilir. Özel teşebbüs maliyeti düşürmek için fabrikasını şehir içinde kurmak istiyebilir. Halbuki toplum bakımından bunun şehirden açıkta kurulması daha uygun olabilir.

Yazar merkezi otoritenin karışmasına cevaz verdiği hallere bir de *tabii tekel* halini katıyor. Bu tabii tekel halinde devletin bu «istihsal sahalarını ya kontrol etmesi veya üzerine alması» gerektiğini kabul ediyor. Ancak hangi faaliyet kollarının tabii tekel sayılacağı konusunda bize bir kıstas vermiyor. Sâdece bir misal vermekle yetiniyor (para endüstrisi). *Tabii tekel* sözü, hemen akla bir de *tabii olmayan* tekel kavramını getiriyor. Bu ayırımı yapmanın belki en büyük pratik faydası, devletin tabii tekel hallerinde üretimi kendisinin yapması, tabii olmayan tekel hallerinde ise, kanunlar ve denetleme yolu ile tekelleşmeyi kırması ile yetinilmesini tavsiye etmek şeklinde olabilir. Fakat yazar böyle bir ayırım yapmıyor.

Bu sınırlama da aşında pek belirsizdir; tabii tekeli kaldırmak mülâhazası ile devletin üretim alanına el atışı, devirlere ve ülkelere göre çok değişmektedir. Bu karışma zaman içinde artan bir seyir takip etmiştir; çeşitli ülkeler bakımından ise, hâkim olan siyasî havaya göre belirlenebilmiştir. Böylece tabii tekelin kaldırılması mülâhazası ile devletin bazı üretim alanlarına el atmasına cevaz vermek, en aşırı müdahaleci siyasî görüşlere dahi kötü delil vermek demektir. Çünkü tekelleşmeyi, kapitalizmde genel bir olay olarak gören siyasî felsefeler, devlet üretimini de genelleştirmeyi isteyeceklerdir.

Bir de yazar, devletin, «kendi kendine yolunu bulamayacak fertler için babalık görevini üzerine alması» haline işaret etmektedir. Bu karışmayı yazar sâdece «çocuklar, mahcurlar ve toplum için üzerinde münakaşa edilemeyecek derecede faydalı veya zararlı» hususlarda kabul ediyor. Ancak burada da devlet karışmasına belirli bir sınır konmamıştır. Toplum için münakaşa edilemeyecek derecede faydalı ve zararlı hususlar devamlı olarak tartışılmaktadır.

4 — Yazar, buraya kadar anlattığımız müdahalecilik derecesini «*serbestlik için plânlamanın*» sınırları içinde görmektedir. Devletin mal ve hizmet arzı bakımından bize şöyle bir genel formül vermektedir: «Sosyal faydası şahsî faydaların üzerinde olan işler» devlet tarafından yapılabilir. Bu genel formül için bir de genel sınırlama koyuyor. Sosyal faydası şahsî faydaların üzerinde olan faaliyetin «siyasî seçime konu olabilme» hüviyeti de bulunmalıdır. (s. 235). Böyle bir kıstas ile tekrar belirsizliğin karanlığına düşüyoruz. Acaba hangi işler seçim plâtförmünde siyasî seçmen reylerine arzedilmelidir veya arzedilebilir?

Söyle bir formüle itiraz etmeğe hakkımız yoktur: Devlet fert tercihlerini hiçe sayarak ,onun yerine kendi tercihlerini hâkim kılmalıdır. Fakat dış kazançları da gözönünde tutarak, bir takım işlere girişmek isteyen devlete, piyasadaki ödeme gücüne sahip talebin tek güvenilir müşir olduğunu söyleyerek itiraz etmek doğru olmaz. Çünkü dış kazançları göz önünde tutarak yapılan üretim, gerçek talebe yüz çevirmiş değil, ona piyasada beliren ödeyebilir talepten daha çok yaklaşmıştır. Bütün mesele dış kazançların kesinlikle tesbit edilip edilemeyeceğine kalıyor ki, bu konuda meseleyi olumsuz bir davranışla kökünden kesip atmak için elimizde hiç bir *iktisadî delil* yoktur.

5 — Bir ayırımın yapılmamış olması Dr. Yenal'ın ortaya koyduğu meselenin tartışılmasını açıklıktan, seçiklikten uzaklaştırmaktadır. Devlet müdahalesinin bir kamu üretimi olarak ortaya çıktığını düşünelim. Burada iki itiraz söz konusu olabilir. Devlet halk tercihlerini göz önünde tutmadan, piyasada beliren talebe yüz çevirerek üretim yapar denebilir; yahut da devlet üretiminin özel üretime kıyasla daha az etkin (efficient) olduğu, daha fazla kaynak israf ettiği söylenebilir. Dr. Yenal daha çok bu itirazların birincisini yapmaktadır.

Devlet üretiminin niçin kaçınılmaz bir şekilde fert tercihlerine yüz çevireceğini anlamak imkânsızdır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, eğer fiilî talep sâdece yaratılan faydanın bir müşiri olarak kabul ediliyorsa, devlet kesiminde dış kazançların ve zararların da göz önünde tutulabilmesi imkânı, yaratılan toplu faydanın, aynı kaynak kullanımı ile, özel teşebbüse kıyasla daha yüksek seviyeye çıkarılmasını imkân dahilinde bırakıyor demektir.

Dr. Yenal «halka bir sabah kahve içmiyeceksin diyebilen, tütün memleketinde pipo içinlere senelerce tütün seçme zevki tattırmıyan» zihniyeti korkunç buluyor. Fakat geniş kütlelerin, içeceği piponun nevini seçmek imkânını değil; giyecek ayakkabı, yatacak döşek, barınacak mesken bulmak imkânından yoksun olması daha mı az korkunçtur? Yazar diyecektir ki, yahut diyor ki, bu itiraz gelir bölünüşündeki adaletsizliği, yani piyasanın vicdanını ilgilendirir; iktisadî politika, fiatlara, halkın tercihlerine karışmadan bu adaletsizliği düzeltebilir. Ancak yazarın tavsiye ettiği bu yönde, iktisadî politikanın önüne çok ciddi bir takım engeller çıkmakta ve daha herkese giyecek ayakkabı, yatacak döşek ve barınacak mesken temin edile-

meden dayanılan sistemin temellerini sarsmakta, büyümei ciddi bir şekilde engellemektedir. Hiç değilse kısa vâdede dağıtıcı adaletin karşısına çıkan engel budur.

5 — Gerçekten iktisadî politikanın vergiler yolu ile serbest piyasanın vicdanına karışmasının, onun eksikliklerini düzeltilmesinin, özellikle az gelişmiş ülkelerde, hedefe ulaşılmadan çok önce beliren bir takım engelleri vardır. Bunlara işaret edelim.

Yazar denemesinin bir yerinde, «serbestlik için plânlamada, fiat mekanizmasının belli kıymet hükümlerine göre -istihsale menfi tesiri olmamak şartıyla- servet ve gelir aktarmaları» yapılabileceğine işaret ediyor (s. 235). *İstihsale menfi tesirleri olmamak*, kaydı bu gelir aktarması politikasının önüne çıkarılmış ciddi bir engeldir. Bütün âdil vergi reformlarına karşı öne sürülmüş olan itiraz, tasarrufların, yatırımların azalacağı, sermaye teşekkülünün ve ilerlemenin yavaşlayacağı şeklinde olmuştur.

Yüksek vergi nisbetleri; üstelik de mükerrer ise, çalışma meyli, özel tasarruf, yatırım arzusu üzerinde çok kuvvetli menfi tesirler yapabilir. Bu ise iktisadî büyümei engeller. Pasta büyümedikçe de uygulanacak dağıtıcı adalet siyaseti pek verimli olmayacak, kurulan denge fakirlik dengesi, sağlanan eşitlik, sefalette eşitlik olacaktır. İktisadî büyümei ulaşılması için, liberal düzen içinde iktisatçının vereceği reçete, «zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapınız» olacaktır. Bu ise toplumun vicdanını, adalet duygusunu okşamıyacağı gibi, zenginleştirdiğiniz zengin'in gösteriş istihlâki yerine, Victoria devrinin İngiliz müteşebbisi gibi, tutumlu davranıp kesif bir yatırım faaliyetine girişeceğine dair elimizde hiç bir teminat bulunmayacaktır.

6 — Yazar bir bakımdan da gelişmeyi düşünmektedir. Piyasanın akli ve virdanını çelik bölmelerle birbirinden ayrılmış farzedemeyiz. Piyasanın vicdanının düzeltilmesi için yapılan karışmalar aslında fertlerin tercihleri üzerinde de tesirler yapmaktadır. Servet aktarmaları bazı kimseleri iktisadî oydan mahrum etmekte, bazı kimseleri ise iktisadî oy sahibi yapmaktadır. Böylece bölüşümün bir fonksiyonu olarak bütün talep tayflarındaki ışık nüansları değişebilmektedir; bazı renkler zayıflayıp kaybolmakta, bazıları ise kuvvet kazanmaktadır.

Fertlerin tercihlerine karışılmaması esası, bizi vasıtalı vergilerden de kaçınılmasını tavsiye etmeğe zorlar. Halbuki vasıtalı vergiler bazan tercih hadlerini altüst edecek oranlarla, en liberal ülkelerde bile uygulanmaktadır. Bu vergilerin konmasını hesapsız kitapsız; iktisadî hesabı altüst eden bir uygulama olarak toptan mahkûm etmeğe imkân var mıdır? Kaldı ki, az gelişmiş ülkelerde, idarî sebepler yüzünden vasıtalı vergilere geniş ölçüde başvurmak kaçınılmaz bir politikadır.

7 — Yazar devlet müdahalesine çok önemli bir tavizi de *zaman tercihleri* konusunda veriyor. Kalkınma hızı, istikbal için fedakârlık derecesi ve bunun fertler arasında dağılımı konularının siyasî reylerle halledilebileceğini kabul ediyor. Demek oluyor ki, kalkınma konusunda belli tutumu olan bir parti, eğer konuyu seçim plâtformunda ortaya koymuşsa, artık kendi haline bırakıldığında fert tercihlerinin ortaya çıkardığından daha hızlı bir sermaye birikimi yaratmak için cebri tasarruf yaratmak yoluna gidebilecektir. Bu tâvizin önemi şuradadır: Klâsik iktisatçılara göre fertlerin zaman tercihlerine karışamayız, serbest piyasa nizamının sağladığı gelir bölüşümü seviyesinde, fert zaman tercihlerini yapar; müteşebbisin de yatırımları ile gelişme hızı belirir. Siyasî karışmalar bu tercihleri bozmamalıdır, kalkınmanın hızı sâdece müstehlik - müteşebbis ikileminin belirliyebileceği bir değişkendir. Ancak kalkınma konusu gibi, bütün toplumun yararını ilgilendiren bir konuda, tercihler piyasaya ve eşit olarak bütün iktisat birimlerine değil, gerçekten tasarruf yapabilecek olan yüksek gelir sahiplerinin istihlâklerini zaman içinde dağıtmak konusundaki fantazilerine, müteşebbisin de rizikoyu kabul ederek işini yatırımlar yapmak suretile geliştirme arzusuna ve bilgisine bırakılmış oluyor. Böylece, kalkınma konusundaki tercihlerde, serbest piyasa düzeninin getirdiği oylama ve karar sistemi, küçük bir azınlık gücünün hâkim olduğu bir plütokrasi'den ibarettir.

İşte Dr. Yenâl bu klâsik kadroyu reddetmekle ve büyümenin hızının, merkezî otorite tarafından, siyasî seçim reyleri ile tâyin edilebileceğini kabul etmekle liberal sistemden uzaklaşmış oluyor².

[2] Bu tavizin önemini belirtmek için işaret edelim ki, O. Lange, müstehliklerin sosyalist bir ekonomide yaşamak için ödemeleri gereken bedelin, sermaye birikim hızını belirlemek yetkisinin kaybedilmesinden ibaret olduğunu söylemiştir, bakınız; *On the Economic Theory of Socialism*, Review of Economic Studies, oct. 1936, s. 65. Yenâl, *serbestlik için plânlamada* bu yetkinin

Eğer mesele bir demokrasi anlayışı işi ise, bu ikinci usulün daha demokratik olduğuna şüphe yoktur, çünkü karar yetkisi çok daha geniş bir kütleye yayılmıştır. Fakat hiç şüphesiz diyebiliriz ki buradaki mesele, bir iktisadî rasyonallite meselesi değildir. İktisat bilgisinin daha yüksek oluşu ile şu ya da bu sonuca varılamaz.

8 — Büyüme hızının belirtilmesini siyasi yoldan seçmenlere bıraktığımızı düşünelim. Farzedelim ki seçimler bize belirli bir kalkınma hızı istendiğine dair açık bir fikir verdi. Şimdi bu kalkınma hızının gerçekleştirilmesi için, iktisat politikası neler yapabilir. Eğer klâsik liberal devlet anlayışına başvurursak, bu konuda devletin elinden pek bir şey gelmez. Saldırganlık veya sömürgecilik gibi başka ülkelerin birikmiş servetlerinin gasbı veya emek güçlerinin esirlik şartları altında kullanılması gibi liberal sistemlerin cari olduğu 19 uncu asır Avrupasının sermaye birikimine geniş ölçüde hizmet etmiş olan usullerin artık geçmiyeceğini, hiç değilse az gelişmiş ülkeler için kesinlikle söz konusu olamayacağını düşünürsek, merkezî otoritenin büyümeyi hızlandırmak için elindeki araçlar hemen yok denecek kadar azdır. Bu da hükümetin «oyun kaidelerini» ayakta tutmak üzere yaptığı kamu hizmeti harcamalarını karşılamak için vergi toplarken, bunu daha çok istihlâkin üzerine düşürmeğe çalışmasından ibaret olacaktır. Bu ise müstehlik kütlelerin daha çok vergi ödemesi sonucuna çıkar. Yani Devlet, sermaye birikimi gâyesile, düşük seviyedeki harcamaları için, vergi siyaseti ile *zenginini daha zengin, fakirini daha fakir* yapmaya çalışacaktır.

Şimdi de Dr. Yenâl'in kabul ettiği faraziyeye gelelim. Diyoruz ki devlet arzulanan büyüme hızına ulaşmak için, cebri yoldan (başlıca vergiler) tasarruf sağlamak yoluna gidebilir. Böylece toplanacak paralar üç şekilde kullanılabilir.

a) Devlet bunların hepsini kendi hizmet arzını artırmak için kullanabilir. Bu takdirde, bu meblâğın hiç değilse bir kısmını devlet temel endüstriler ve sosyal yatırımlara ayırabilir.

merkezî - siyasi kuvvete devrini kabul ediyor.

Bir noktaya daha işaret edelim: Liberal ekonomilerde bile, kalkınmanın hızının tayıni yetkisi, iktisadî reylerine göre (yâni eşitsizce) müstehliklerde değil, sadece stratejik karar gücüne sahip bazı müteşebbislerle, yüksek gelire sahip müstehliklerden ibaret bir plütokrasidedir.

b) İkinci sık cebrî usullerle toplanan paraların, özel teşebbüs içinde en yüksek faiz teklif edenlere devredilmesi'dir. Bu iki usulü yazar tavsiye etmektedir. Ancak bu usuller'in de bazı sakıncaları ve belirsizlikleri vardır. Birinci şıkta temel endüstriler sözü belirsizdir ve sosyal yatırımlar tâbiri de tarife muhtaçtır. Eğer burada sâdece sosyal sabit sermaye (yani ürünü satılmıyan yatırımlar) kastediliyorsa, memlekette bu çeşit yatırımlar için gerektiğinden fazla kaynak kullanılması, üretim yatırımlarının ihmal edilmesi sonucunu ortaya çıkarabilir. Yükleme, boşaltma yapmıyan limanlar, boş buğday siloları, mevcut trafiğe göre çok geniş ve israfly karayolları bu politikanın bir sonucu olarak, aylak kapasiteler halinde ortaya çıkabilir.

c) Üçüncü bir sık olarak Devlet bazı üretim işlerine el atabilir. Özel teşebbüsün uzanmadığı alanlarda yatırımlar yaparak üretime girişebilir. Bizde devletçilik tatbikatında olduğu gibi.

İkinci usule gelince, en yüksek kârlılık vaadeden işler daima toplum için en hayırlı olan işler değildir. *Vurgunculuk (speculation)* az gelişmiş ülkelerde, çoğu kere *teşebbüsten* çok daha kârlıdır. En çok faizi veren iş adamı bir tefeci, bir arsa spekülasyoncusu, kendisinin yarattığı darlıklar üzerine iş gören bir komisyoncu da olabilir. Toplum için en yüksek sosyal fayda kırtasının uygulanması ise, daha az tehlikeli değildir. Çünkü cazip bir faiz haddi ile uzun vâdeli olarak verilen ödünç paralar, pek çok kimsenin elde etmek için çırpındığı bir nimet halini alır. Bu takdirde, dostluk, kayırma ve rüşvet gibi, hele az gelişmiş ülkelerde müzmin bir hastalık halini almış dolapların geniş ölçüde dönmiyeceğinden emin olamayız. Türkiyede, son on yılda hükümetin döviz tahsisi faaliyeti bunu açıkça göstermiştir³.

Bu şartlar altında devlet elinde, cebrî tasarruf yolu ile toplanan meblâğların, sosyal bakımdan yarattığı fayda en yüksek olan işlerde, devletin yapacağı (üretim dahil) faaliyetlerde kullanılmasını sayınmak genel menfaate uygun düşer.

[3] Türkiye'de Cumhuriyet devrindeki sermaye birikiminin menşei araştırılsa, öyle sanıyoruz ki şu üç kaynak, asıl büyük payı alır: Devlet elinde teşekkül eden sermaye, şehirleşme ve devletin siyasî yerleşme kararlarından doğan vurgunculuk ve rant sayesinde elde edilen sermaye, nihayet her türlü ihale ve tahsis işlerinde devlet elinden ve onun aldatılmasıyla sağlanan meblâğlar.

9 — Yazar bir de fiatlara karışmak yolu ile sosyal adalet kurmağa kalkmanın sakat bir zihniyet olduğuna, işaret ediyor. Şüphesiz fiat yükselmesini tüccarın ahlâk seviyesine bağlamak safdilliktir. Tüccar «oyun kuralları gereğince» en yüksek kârı elde etmeğe çalışan, bunu yapması esasen normal sayılacak olan bir kimsedir. Tüccara ahlâki ve makul kâr sınırlarını tanımak onu sosyal bir kategori olarak inkâr etmek sonucuna varır. Fakat eğer monopolleşme temayülü genelleşmekte ise, merkezî otoritenin bu temayülleri kırmağa çalışması ve *piyasanın rekabet olsaydı verecek olduğu fiatları* zorla kabul ettirmeğe çalışması, normal bir müstehliki koruma gayreti olarak karşılanmalıdır. Bu monopolleri kırma yolunda merkezî otoritenin ilk *rationnaliste* tepkisidir ve başarısız kaldığı takdirde o faaliyet kesiminde millileştirme ile de sonuçlanabilir.

Ayrıca sübvansiyonlu fiatlarla sosyal adalet dağıtmak nazari bakımından pekâlâ mümkündür. Devlet idaresi gelir dağılımına tesir etmektense, bazı malların istihlâkını (merit wants) sübvansiyonlu fiatlarla desteklemeği tercih etmesine iktisat nazariyesine dayanarak herhangi bir itiraz yapılabileceğini sanmıyorum.

10 — Dr. Yenâl'in devlet müdahalesinin artırılması sonunda, iktisadî kararların merkezileştirilmesine karşı en önemli itirazı şudur: «İktisadî kararların merkezileştirilmesinin en büyük mahzuru, devlete büyük kuvvet ve yetki tanımaktır. Devletin elinde böyle büyük yetkilerin bulunması ister istemez siyasî tesirlerini de göstermekte gecikmiyecek ve muhtemelen totaliter davranışlara zemin hazırlayacaktır» (s. 240).

Yazar, *merkezî idarenin de fiat mekanizmasının hesap fonksiyonundan faydalanabileceğini esasen kabul ettiğine göre* (s. 240), müdahaleciliğin çeşitli derecelerine karşı ayakta duran tek itirazı bu son zikrettiğimizdir. Ancak bu itiraz iktisat ilmine değil, siyaset ilmine dayanmaktadır ve o ilimle uğraşanlar tarafından daha iyi tartışılabilir. Şu kadarını söyleyelim ki, piyasadaki akit serbestliğine, ticaret ve sanayi hürriyet'ine devletin çeşitli müdahalelerini artırmasını, üretim alanını genişletmesini, demokratik haklar için tehlike değil bunların garantisi için lüzumlu bulan yazarlar, bugün siyaset çoğunluğunu teşkil etmektedir. Ondokuzuncu asırda demok-

[4] Bakınız: H. R. Bowen, *Toward Social Economy*: Rinehart and Co. New York 1948. s. 325.

ratik haklar daha çok şekli vasıfta idi. Devletin karışması sonucu olarak ,bu haklar asrımızda iktisadî bir muhteva kazanmağa başlanmış, bunlarda, hürriyetin aşırılıkları azaltılarak eşitliğin üzerinde daha çok durulmuştur.

Serbest piyasa, fertlerin satınalma gücü derecesine göre oylarına itibar eden bir demokrasi sahnesi ise, oy eşitsizliği burada ana kuraldır. Hattâ devlet karışması hiç yok ise, bu demokrasi oyununun iyi işliyebilmesi için, (yani kalkınmanın da olabilmesi için)oy eşitsizliğinin kutsal temel haline getirilmesi şarttır. Bu istenmiyorsa, çeşitli şekil ve dereceleri ile devlet karışması şart olur. Bu karışma sonunda siyasî demokrasi yanında, çeşitli dereceleri ile bir iktisadî demokrasinin ortaya çıkması mümkündür.

11 — Dr. Yenal devlet karışmalarını sınırlamak için yazdığı makalesinde, daha çok bu karışmaya tâviz vermektedir.

Buna rağmen esas itibarile siyasî vasıfta bir delile dayanarak, devletin müdahalesinin azaltılması yolunda bir tavsiyede bulunuyor. Dayandığı delil siyasî olduğuna göre böyle bir tavsiye de siyasî değil midir? Öyle ise «iktisatçıların kafalarındaki siyasî problem ve gayelerden» bahsetmiye lüzum da görmeksizin doğrudan doğruya siyasî tavsiyelerde bulunmaları ve bunu iktisat ilmine dayanarak yapmaları, objektif tahlil ile değer yargılarının karıştırılması değer midir?